

УДК 377:303

В. С. РИЖИКОВ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 4–8

Значимість системного підходу полягає у тому, що будь-яка деталь дослідження і спостереження може бути вписана в один з умовних механізмів внутрішньої архітекτονіки. Елементами системи професійної підготовки майбутніх юристів є засоби підготовки, що входять до складу системи і виконують в ній визначені функції.

Проблема формування висококваліфікованих морально стійких, інтелектуальних, культурних, духовних юристів-професіоналів ставить завдання впровадження у навчально-виховний процес професійної підготовки сучасних фахівців у ринковій економіці нових психолого-педагогічних технологій. Ключовим і основоположним фактором тут є використання системного підходу. Річ у тому, що від прийнятих правових законів і норм залежить ефективність функціонування економіки. Якщо порушити природні закони економіки прийняттям нормативно-правових норм та законів, то у суспільстві почнеться економічний та соціальний спад. А це падіння рівня життя населення, безповоротність циклічних процесів виробництва і обігу фінансових засобів, розрив економіко-господарських зв'язків. Для того щоб уникнути негативних наслідків у розвитку економічних відносин у

державі, необхідно вже у процесі професійної підготовки сформувати у майбутніх фахівців юристів-правознавців економічну культуру та раціональність в економічному мисленні з допомогою системності навчання.

Юридична праця досить різноманітна і складна. Їй властиві такі характеристики, які відрізняють її від більшості професій. Правоохоронна діяльність більшості юридичних професій відбувається в галузі суспільних відносин і відрізняється надзвичайним різноманіттям завдань, які перед нею ставляться. Кожна нова справа для слідчого, судді, прокурора, адвоката являє собою нове завдання, і чим менше шаблону буде допущено цими особами, тим є більша вірогідність вірного шляху у пошуках істини [7].

Необхідно відмітити, що правове регулювання всієї професійної діяльності відрізняє юридичну працю від інших професій і по-

ступово накладає свій відбиток на особистості кожного юриста. Вся діяльність слідчого, прокурора, судді, адвоката, нотаріуса та інших юридичних фахівців при всій своїй складності і різноманітності завжди проходить у рамках правового регулювання. Вже при плануванні своєї діяльності кожен юрист подумки проводить зіставлення своїх майбутніх дій з нормами діючого законодавства, яке регламентує ці дії [4].

Визначенню поняття “система” присвячено значну кількість наукових праць. Дослідженню навчально-виховного процесу підготовки майбутніх юристів, яке розглядає процеси впливу людини на економічно-соціальні явища, найбільш відповідає визначення “система”, яке дав П. К. Анохін: “Система становить комплекс винахідливо залучених компонентів, у яких взаємодія і взаємовідносини набувають характеру взаємодії компонентів на отримання фокусуємого результату” [1]. Це визначення системи повною мірою задовольняє аналіз і синтез “штучних систем” такої галузі людської діяльності, як педагогіка.

П. К. Анохін зазначає, що ми шукаємо формулювання системи для того, щоб підсумковий результат був дійсно продуктивним, і завдання полягає у заповненні тієї прірви, яка розділяє у багатьох науках рівень цілісного і рівень особистого. “Природно, – каже вчений, – заповнити цю прірву неможливо словами і формулюваннями: необхідні дієві принципи праці у цьому напрямі” [1; 2].

Значущість системного підходу полягає у тому, що будь-яка деталь дослідження і спостереження може бути вписана в один з умовних механізмів внутрішньої архітекtonіки. Будь-яка наукова тема не може бути сформульована поза конкретною архітекtonікою системи, щоб набути істинного сенсу. Крім того, трактування отриманих наукових досліджень без сумніву набуває найбільшого ефекту, якщо враховані системні механізми.

Елементами системи професійної підготовки майбутніх юристів є засоби підготовки, які входять до складу системи і виконують в ній визначені функції.

Як елементи формування моральності та моралі у професійній підготовці майбутніх юристів виступають засоби (їх аспекти) підготовки:

- теоретична підготовка;
- психолого-педагогічна підготовка;
- психофізична підготовка;
- практична підготовка.

По відношенню до “себе” кожний названий елемент (субсистема) є системою.

Елементи включаються в систему за єдиною ознакою: якими ступенями свободи вони можуть бути наділені для отримання результату системи. Включені в систему елементи відповідно упорядковуються. Основним інструментом упорядкування взаємодії елементів системи є результати, які стабілізують організацію системи.

Для досягнення запрограмованого результату системи – формування висококваліфікованих юристів – необхідно провести упорядкування системи на основі визначених закономірностей (принципів), які мають так розташувати вплив різних засобів підготовки, щоб у кінцевому результаті сформувати гнучкий високоорганізований адаптаційний комплекс із множини можливих інтегративних утворень у відповідь на вплив середовища.

Включення елементів (засобів) професійної підготовки в систему та їх упорядкування має забезпечити узгоджену і взаємопов’язану систему адаптації, щоб організм розбудовував адаптаційні системи у відповідь на інформаційний вплив кожного засобу підготовки, не руйнуючи, а посилюючи і добудовуючи адаптаційний комплекс, який формується під інформаційним впливом інших засобів (елементів) системи. Таким чином, фіксація елементів (засобів) у системі професійної підготовки має відбуватися за визначеними інтерактивними зв’язками. Причому результат системи не може бути отриманий простим додаванням результатів впливу різних засобів (елементів) підготовки. Результат системи може бути отриманий тільки через вплив засобів підготовки. Інакше кажучи, професійна надійність юриста не може бути сформована жодним із засобів підготовки, у тому

числі і психофізичним, але тільки сумою всіх підготовок. Для залучення запрограмованого результату необхідно так розташувати елементи (засоби підготовки) системи, щоб їх взаємодія набула характеру “взаємодії” з метою отримання “фокусованого” результату. Одна з важливих ознак системи — неможливість елемента існувати поза системою і руйнація системи при випаданні елемента.

Результати досліджень, виконані з метою поліпшення підготовки майбутніх юристів, але без врахування всієї структури, не можуть бути в такому випадку включеними в систему, для того щоб набути цілісно-інтегративного характеру. В результаті взаємодії з іншими засобами підготовки досліджений ефективний засіб може змінювати або набувати якостей, які не враховуються у дослідженні, проведеному при системній організації. Це відбувається на отриманні фокусованого результату.

Складна інтелектуальна трудова діяльність, як відмічає В. Л. Васильєв, що відрізняється усталеним порядком специфічних особливостей і висуває до особи діяча певний комплекс вимог, досліджена на сьогодні недостатньо, і це позначається на вирішенні практичних питань у галузі підвищення ефективності та якості праці певних спеціальностей (юриспруденції та ін.) [3].

Професійна юридична діяльність — діяльність державна. Держава висуває перед правоохоронними органами певні завдання з метою ліквідації злочинності у країні. Держава створює спеціальну систему підготовки, перепідготовки й удосконалення правоохоронних органів. Ці вимоги у міру зростання юридичної культури всього суспільства підвищуються як стосовно всієї правоохоронної системи, так і кожної її ланки, кожного її працівника [3; 7].

Нині зустрічаються непоодинокі випадки, коли особи, що закінчили юридичний виш, за успіхами своєї професійної діяльності розташовуються в іншому ранговому порядку, ніж це було під час навчання [5].

Успіхи в юридичній діяльності, особливо пов'язані зі спілкуванням, управлінням, людьми, в особливих ситуаціях визначають-

ся не тільки академічною оцінкою отриманих знань і здібностями до навчання, а й низкою інших особистих якостей, які в навчальному процесі, як правило, не реалізуються і не перевіряються.

Основне завдання системності юридичної праці — виявлення раціональних співвідношень між особою і вимогами, які їй диктує професія. У пізнанні цих закономірностей психологія праці ґрунтується на методах, теоретичних положеннях і експериментальних даних різних наук: загальної і диференціальної психології, психології праці, юридичної соціології, кримінального права, процесу, криміналістики та ін. [3].

Із позиції визначення наукової категорії “система” як загальнонаукової методології лежить поняття “системний підхід”, що ґрунтується на принципах діалектики, які дають можливість розглядати, досліджувати, конструювати і моделювати об'єкти та явища у вигляді систем. Будучи методологічною основою, системний підхід до проблем професійної підготовки майбутніх юристів повинен мати свою специфіку. Проте визначення цієї специфіки потрібно починати з встановлення основних аспектів системного підходу.

Один з провідних дослідників проблем застосування системного підходу у науковій діяльності Е. Г. Юдін [6] вважав, що ефективно та адекватно застосування системного підходу припускає насамперед, що об'єкт вивчення буде розглянутий як система. Узагальнено це означає застосування такої послідовності процедур [4]:

- фіксація деякої множини елементів щодо відокремленого від решти світу;
- встановлення і класифікація зв'язків цієї множини — зовнішніх (тобто зв'язків множини з рештою світу) і внутрішніх (тобто зв'язків між елементами множини);
- визначення — на основі аналізу сукупності зовнішніх зв'язків — принципів взаємодії системи із середовищем;
- виділення серед множини внутрішніх зв'язків спеціального їх типу — системоутворюючих, що забезпечують, зокрема, певну впорядкованість системи;

- з'ясування у процесі вивчення впорядкованості, структури і організації системи (структура виражає інваріантний аспект системи, а організація — кількісну характеристику і спрямованість впорядкованості);
- аналіз основних принципів поведінки системи, які визначаються самою системою як цілісна організована множина;
- вивчення процесів управління, що забезпечують стабільний характер поведінки і досягнення системою результатів.

Педагогічна проблема навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх юристів дає змогу визначити взаємозв'язок між особовими якостями у структурі особи і виокремити серед них найважливіші для роботи юриста:

- визначити взаємозв'язок між професійними якостями, знаннями, навичками, вміннями в діяльності;
- сформулювати основні закономірності зв'язків між особовими якостями в кожній зі сторін професійної діяльності;
- визначити кінцеве число сторін професійної діяльності, а також якостей, знань, навичок і вмінь, що реалізуються в цій діяльності, тобто побудувати структуру професіограми слідчого, прокурора, судді, адвоката та ін.;
- визначити, нарешті, зв'язок між системою “особа правознавця” і системою правосуддя.

Отже, нині, коли триває побудова незалежної демократичної, правової держави,

розглядається і проблема гуманізації професійної освіти, актуальність якої пов'язують з необхідністю подолання технократичних тенденцій у професійній підготовці. Своєю чергою це визначає нерозривний зв'язок законності і правопорядку з педагогічною системою суспільства, успішністю функціонування в ньому інститутів виховання, освіти, навчання і розвитку, що впливають на колективну й індивідуальну поведінку громадян, які розуміють або заперечують дотримання законів та суспільних норм.

Література

1. Анохин П. К. Избранные труды: философские аспекты теории функциональной системы / П. К. Анохин. — М.: Наука, 1978. — 400 с.
2. Анохин П. К. Общие принципы теории функциональной системы / П. К. Анохин. — М.: Наука, 1980. — 112 с.
3. Васильев В. Л. Юридическая психология / В. Л. Васильев. — СПб.: Питер Пресс, 2009. — 420 с.
4. Щедровицкий Г. П. Принципы и общая схема методологической организации системных исследований и разработок / Г. П. Щедровицкий // Системные исследования. Ежегодник. — 1981. — М.: Наука, 1981. — С. 193–225.
5. Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология: учеб. пособие / Ю. В. Чуфаровский. — М.: Право и Закон, 1997. — 320 с.
6. Юдин Э. Г. Интеграция наук и системные исследования / Э. Г. Юдин // Системные исследования. Методологические проблемы. — М.: Наука, 1987. — 445 с.
7. Яворська Г. Х. Педагогіка для правників: навч. посіб. / Г. Х. Яворська. — К.: Знання, 2004. — 335 с.

Сучасний розвиток соціально-економічних відносин, розбудова демократичної держави Європейської спільноти вимагає перебудови навчального процесу, тому що необхідно сформувати висококваліфікованих, морально стійких, інтелектуальних, культурних, духовних юристів-професіоналів. У такій розбудові необхідне використання системного підходу.

Современное развитие социально-экономических отношений, перестройка демократического государства Европейского общества требует преобразований в учебном процессе, потому что необходимо сформировать высококвалифицированных, морально стойких, интеллектуальных, культурных, духовных юристов-профессионалов. В таком преобразовании необходимо применение системного подхода.

Modern development of socio-economic relations, restructuring of the democratic state of European society requires changes the learning process, because it is necessary to form a highly stable moral, intellectual, cultural, spiritual, legal professionals. This transformation requires the use of a systematic approach.

Надійшла 16 листопада 2015 р.